

HILARI RAGUER, REFERENT PERSONAL I HISTORIOGRÀFIC

JOSEP MARIA SOLÉ I SABATÉ
Catedràtic d'Història Contemporània UAB

La valoració que hom ha fet d'Hilari (Ernest) Raguer i Suñé (Madrid, 1928) com a historiador destaca de manera unànime el rigor de la seva obra, que defineix com a sòlida, intensa i profunda.

Hilari Raguer, mort als noranta-dos anys, va ser-ne seixanta-cinc monjo de Montserrat, on mai va deixar de manifestar un esperit rebel, sempre lliure. Destaca un fet cabdal en la seva trajectòria personal: quan va entrar al monestir tenia vint-i-set anys. És a dir, ja era advocat, havia treballat en el món professional i coneixia la complexitat del món i la vida del seu temps; tant, que havia estat a la presó més de mig any. Sense oblidar que amb vuit anys havia viscut l'assassinat del seu oncle capellà, Josep Raguer, a Ripoll, i en poc més, el final de la Guerra Civil i la consolidació del franquisme i tot el que això significava en mans d'una dictadura militar triomfant a partir d'un conflicte fratricida.

Els anys de formació

L'any 1950 es llicencià en Dret a la Universitat de Barcelona, de qui el 2016 rebria la Medalla d'Or de la institució. Una universitat que

començava a despertar del domini polític prepotent i violent del franquisme de postguerra. Ho explicaria en alguna de les seves obres o en la seva constant i brillant col·laboració en la premsa, en els mitjans i també en les moltes entrevistes que li feren.

Un despertament ideològic i polític en el qual tindria com a companys persones després tan rellevants com Josep Maria Ainaud de Lasarte, Francesc Casares, Josep M. Castellet, Josep Espar Ticó, Carlos Barral, Josep Antonio Linatti, Marsal Agelet, Adolfo Marsillach, Alberto Oliart, Joan Reventós o Antoni Tàpies.

Seria amb el Grup Torras i Bages, format per Jordi Pujol, Joan Reventós, Josep Maria Ainaud, Pere Figuera i Anton Cañellas, que recollirien l'experiència política i cultural de Joan Sales i Raimon Galí, exmilitars de l'Escola Popular de Guerra de la Generalitat retornats de l'exili l'any 1948. El seu catalanisme cristià universitari s'havia manifestat en les festes d'entronització de la Mare de Déu de Montserrat l'any 1947, base de l'activisme clandestí que emprendrien. Allí coneixeria a fons Josep Benet, de qui anys a venir Hilari Raguer es declararia deixeble i a qui definiria com a mestre d'historiadors. Hilari Raguer era humil: en preguntar-li manta vegada per la seva vocació d'historiador, responia amb modèstia que la seva vocació per la història li venia de petit, d'un llibret per a infants de Ferran Soldevila.

En la semblança que va fer de Benet va escriure: «Com a historiador, Benet excel·leix tant en la selecció dels temes, abordant els que considera més importants i urgents per a la recuperació de la memòria del país, com en el rigor del mètode, anant sempre a les fonts primeríssimes». El mateix es pot dir del mateix Hilari Raguer.

Just acabada la carrera de Dret, va haver de fer el servei militar. En aquell període de la seva vida visqué un moment determinant. Era un jove que feia les milícies universitàries a la demarcació militar de Girona, concretament a Figueres. El carnet d'alferes és signat el febrer del 1951. A la primeria de març va tenir un permís per anar a Barcelona a fer-se un reconeixement mèdic. Damunt duia, segons la policia, un manifest independentista —avui en diríem catalanista— que pretenia establir contactes amb un sindicat belga. Alhora, de manera arriscada, participà en la vaga de tramvies que de forma inesperada i espontània esclatà a Barcelona. Fou detingut i traslladat a la comis-

saria de la Via Laietana de Barcelona, on fou colpejat i torturat. Ironies d'una dictadura, la jurisdicció militar li evità més cops i violència continuada, però no el de ser condemnat per aquesta mateixa jurisdicció armada a set mesos i mig de presó al castell barceloní de Montjuïc per la seva participació en els fets.

Hilari Raguer tenia un notori sentit de l'humor —el nom de monjo que es va posar, Hilari, en llatí significa alegre—: de manera jovial deia que la por i la repressió soferta el van decidir a fer-se monjo de Montserrat. Realment ho va fer el 1954 i va ser ordenat sacerdot el 1960, sis anys més tard.

Va continuar formant-se a la universitat parisenc de la Sorbona l'any 1960, on fou enviat a estudiar ciències polítiques. Joan Villarroja ho destacava en fer el perfil acadèmic de Raguer: «Doctor en dret i en teologia i diplomad en psicologia social i en ciències polítiques, i fundador de revistes com *Documents de l'Església*, curiosament cap títol no el vincula a la història».

Del 1962 al 1972 va ser professor al monestir benedictí de Medellín (Colòmbia), on va ser mestre de novicis i professor de Bíblia i de litúrgia en el seminari major. També professà a la Facultat de Teologia de la Universitat Bolivariana i a l'Institut de Litúrgia del Consell Episcopal Llatinoamericà. La seva estada al país sud-americà enfortiria encara més el seu afany i la seva lluita per la justícia social.

Retornat a Catalunya, convertí l'estudi sobre Unió Democràtica de Catalunya en el bressol de la seva tesi doctoral, defensada en català, cosa gens comuna aleshores, i en el punt sobre el qual pivotaran reconeguts estudis posteriors lligats al paper de l'Església durant la Guerra Civil espanyola, que el convertiren en un dels analistes més destacats i reconeguts internacionalment d'aquesta temàtica.

Compromís personal

Hilari Raguer va ser un monjo rebel i lliure. Una persona absolutament lleial a la veritat i a la defensa del que pensava. Ho feu com a estudiant universitari i ho faria com a monjo de Montserrat fins a la fi dels seus dies.

Molt crític amb l'actuació de l'abat Escarré, s'enfrontà a tots i a tothom. Només quan veié que els qui li donaven suport en la crítica al qui havia estat abat exiliat no ho feien per fer relluir la veritat, sinó per atacar Montserrat i la seva significació espiritual, cultural i religiosa per a molts i molts catalans, optà pel silenci, però sense canviar d'opinió respecte al que ell creia.

Caldria recollir i publicar tots els articles que publicà durant anys a *La Vanguardia*, l'*Ara*, l'*Avui*, *El Punt Avui* i *El País*. Eren i són una escola de civilitat, cultura i convivència des d'una explícita posició política i personal. No cal dir que les seves aportacions en revistes d'història són un mestratge indiscutible.

En aquest i altres temes, també en els relacionats amb el monestir, mai no es va sotmetre, fet que li va costar uns anys de recolliment i d'allunyament de Montserrat, quan va ser confinat al santuari del Miracle, al Solsonès. Ho va acceptar pel vot d'obediència, complia el que se li ordenava. Finalment, la seva devoció a Montserrat el duria altre cop al monestir fins als darrers dies de la seva vida.

El compromís polític d'Hilari Raguer era clar i meridià: era un ferm defensor de la independència de Catalunya. Partidari del dret dels catalans a decidir el seu futur i de fer pedagogia en els nuclis catòlics i creients sobre la lliure opció individual, així posava en contradicció sectors presumptament portaveus de la llibertat des de posicions d'esquerra o progressistes que quedaven lluny de la seva proposta honesta i moral de defensa de la llibertat dels pobles.

En el món religiós respectava i acollia tothom, però no temia ningú a l'hora de defensar el que pensava: ni l'alta clerecia, ni tampoc les de vegades massa conservadores monges més dòcils i tradicionals, ni tampoc la deriva autoritària de l'Estat espanyol des del 2017 envers el procés independentista català. A tot arreu Hilari Raguer era ell, amb les seves idees i la seva espiritualitat nítidament transparents. Per això era tan apreciat i admirat, però alhora també criticat pels qui en ell veien una personalitat nacional catalana irreductible. Els atacs i insults que li feren des de l'espanyolisme excloent eren punyents, sovint miserables i carregats d'odi. Ell els entomava amb bonhomia irònica.

El seu criteri polític, la seva solidaritat amb els presos polítics catalans contra la seva condemna, el van dur a escriure conjuntament

amb Oriol Junqueras, el líder republicà encarcerat, *Reflexions des de Lledoners*, que fou tramès al papa Francesc.

La seva obra en aquest camp és també àmplia. Va publicar, entre d'altres, *La nova litúrgia de les hores* (1972), *Per comprendre els salms* (1996) i *La «Lectio divina»* (1999), sense oblidar una obra molt personal com és el *Mecanoscrit sobre els monjos de Montserrat* (2008).

Des del coneixement precís d'esdeveniments i episodis de la història, Hilari Raguer s'ha enfrontat a l'ús partidista que sectors de l'Església han fet de la polèmica de la beatificació dels religiosos assassinats durant la persecució religiosa de la Guerra Civil. No la nega, però sí que afirma que la causa de l'assassinat de la gran majoria fou d'arrel política, per l'actitud de l'Església tan propera a la dreta política i econòmica, i no pas per la seva creença i fe religiosa. Persecució, conclou, sí; martiri, no.

Algú deia d'ell que era vaticanista, és a dir, rígid ortodox seguidor dels postulats de Roma. Darrere d'aquesta acusació hi havia una crítica poruga de qui no podia negar el seu prestigi. Era una argúcia que intentava confondre els seus reconeguts estudis sobre la Guerra Civil i tergiversar —els documents ho demostren— l'actitud prudent i negociadora del Vaticà durant el conflicte bèl·lic amb la seva forma de pensar personal, sempre lliure i rebel.

Hilari Raguer era un monjo profundament montserratí, un benedictí que estimava la veritat i vivia la fe fins a les darreres conseqüències. El monestir de Montserrat era casa seva, la seva llar més íntima, i els monjos eren la seva família més propera, més enllà de l'estima envers els seus germans i la resta de la seva família.

L'atorgament per part de la Generalitat de Catalunya de la Creu de Sant Jordi l'any 2014 era el reconeixement a qui, en la més diversa pluralitat cultural i des del camp de la història, havia fet canviar la visió de múltiples fets del nostre passat contemporani.

L'historiador global

Historiador no d'un sol registre sinó d'ample ventall, com es demostra en llibres, capítols, articles —en revistes especialitzades, premsa escrita—, ponències a congressos, seminaris, conferències o pròlegs.

Fins i tot diria que en les entrevistes la petja de l'historiador que ensenya i fa reflexionar també hi és present. Reconegut en el camp de la història, sovint s'ha obviat que alhora va ser un autor important en els de la teologia i del pensament cristià.

Hilari Ragner treballà a fons tota la documentació que calia perquè era un més que lúcid i rigorós analista, però sovint s'oblida un fet: l'any 1997 va anar, junt amb el professor Agustí Colomines i a petició del Museu d'Història de Catalunya, a fer una avaluació de l'arxiu de la Generalitat de Catalunya a l'exili, dipositat des de l'any 1940 —quan va tenir lloc l'ocupació de París per part de l'Exèrcit nazi alemany— primer a la delegació del Govern Basc a l'exili a la capital francesa i posteriorment, quan fou possible, a l'Arxiu del Nacionalisme Basc de la Fundació Sabino Arana, a Artea (Biscaia). Després d'unes complexes i massa poc conegudes negociacions, a inicis del segle XXI aquesta documentació fou retornada a la Generalitat i actualment està dipositada a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

A Euskadi hi deixà una forta empremta. No endebades, havia estudiat el diferent significat dels catòlics i del Govern basc durant la Guerra Civil.

Va dirigir el volum novè de l'obra *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, sobre la Segona República i la Guerra Civil, i encara va assessorar el documental de TV3 *Lluís Companys, camins retrobats*. Fins als darrers mesos de la seva vida, poc abans del confinament per causa de la pandèmia de la covid-19, va participar en el seminari «L'anticlericalisme a Catalunya», dirigit per Armand Puig, rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià. Les darreres sessions tingueren lloc a Montserrat, com a mostra de deferència pel seu saber i pel seu delicat estat de salut.

Uns mesos abans de l'acte d'imposició de la Medalla d'Or per la Universitat de Barcelona, concretament el mes de juny del 2016, el doctor Paul Preston deia d'ell en l'acte en què fou investit doctor honoris causa per la Universitat de Barcelona: «Ara bé, la relació més important que he tingut, tant en l'àmbit personal com en el professional i en l'ètic, ha estat amb Hilari Ragner, gràcies al qual vaig aprendre català, una de les experiències més enriquidores que he viscut mai».

El seu estudi estasiològic sobre Unió Democràtica de Catalunya és una obra exemplar no solament per l'ús profund de les fonts més

diverses, entre les quals hi ha l'aportació contrastada i documentada de testimonis o actors contemporanis dels fets, sinó també pel seu acusat esperit crític en analitzar la relació entre la jerarquia catòlica i la República; o la tensa i diferent actitud en normalitzar les relacions entre la República i l'Església en ple conflicte bèl·lic, la persecució religiosa, el culte clandestí i un seguit d'informacions que són un estudi que obre coneixements que en el seu moment aportaren dades fins aleshores ignorades, com ara els bombardeigs a Barcelona i Catalunya.

A partir d'aquesta obra va seguir tota una dinàmica de recerca contínua: *La espada y la cruz: La Iglesia 1936-1939* (1977), *Divendres de passió. Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera* (1984), la biografia *El general Batet* (1994), *Leviatan. L'Església i els totalitarismes* (1998), *Gaudeamus igitur. Notes per a una història del Grup Torras i Bages* (2000), *La pólvora y el incienso. La Iglesia y la Guerra Civil, 1936-1939* (2001), *El quadern de Montjuïc. Records de la vaga de tramvies* (2001) i *Carrasco i Formiguera. Un cristià nacionalista (1890-1938)* (2002).

Podríem concloure que en la història de l'estudi de l'Església durant la Guerra Civil hi ha un abans i un després d'Hilari Raguer. I el mateix podríem afirmar de les biografies publicades, que van des d'un militar honest i lleial a la República com fou el general Batet, per això fou afusellat per Franco, fins a personalitats de l'Església de les quals fins aleshores hom desconeixia l'actuació, com Salvador Rial, o contrvertides com el bisbe Irurita i la seva mort, entre molts d'altres.

Home generós com pocs, explicaré un fet que ho demostra: el novembre del 2020, en la jornada «1936: Desplaçaments forçosos i primers exilis», impulsada pel Memorial Democràtic, li vaig demanar si em podia indicar algunes idees per a un tema «seu»: la resposta de l'Església catalana a la persecució soferta durant la Guerra Civil.

En un parell de dies em va enviar quatre fulls escrits per ell, tot i que en menys d'un mes el seu precari estat de salut el duria a la mort.